

Ukážka z knihy *Rodčenkova aféra: Ako som odhalil Putinovo tajné dopingové impérium*

Autor: Dr. Grigorij Rodčenkov

Preložil: Samuel Marec

Kapitola Učeň

Grigorij Rodčenkov s manželkou Veronikou. Kolín, 2008.

Mojou domovinou je Rusko, ocitol som sa však v nedobrovoľnom exile. Žijem s ochrankou na príslovečnom „bližšie nešpecifikovanom mieste“ a zakaždým, keď svoj malý byt opustím, sprevádza ma jeden, niekedy dvaja ozbrojení strážcovia. Niekedy nosím nepriestrelnú vestu.

Prevažnú časť mladosti som sa venoval pretekárskemu behu; keď sa teraz chcem prebehnúť alebo čo i len prejsť, musím počkať, kým ma niekto zoberie von – presne tak, ako to robieval môj pes, keď som ešte žil v Moskve.

Obával som sa o život, a tak som z Ruska v novembri 2015 utiekol.

Na akademickej úrovni som sa venoval chémii, konkrétne inštrumentálnej analýze, analytickej chémii a chemickej kinetike. Zároveň som bol zapojený do najúspešnejšie organizovaného dopingu v dejinách športu. Bol som riaditeľom ruskej inštitúcie, paradoxne nazvanej Moskovské antidopingové centrum, a mal som sa postarať o to, aby stovkám ruských súťažiacich, ktorí sa zúčastňovali medzinárodných podujatí, v telesných tekutinách počas tréningového procesu ani súťažných vystúpení nikdy nenašli zakázané látky. Patrili medzi ne napríklad anabolické steroidy alebo syntetický testosterón.

Keď sme boli na vrchole moci, zdalo sa, že nič nie je nemožné. „Špinavé“ vzorky moču, doslova presiaknuté zakázanými látkami, prešli mojím laboratóriom a boli čisté. Počas viac ako desiatich rokov a piatich olympiád nemal ani jediný pretekár pod mojím vedením pozitívny súťažný test na zakázané látky.

George Orwell písal o doublethinku, teda o stave, v ktorom „vieme a zároveň nevieme, keď si uvedomujeme, ako presne vyzerá pravda, ale zároveň hovoríme starostlivo vykonštruované klamstvá.“ Stelesnením tohto orwellovského doublethinku som ja sám: sovietskemu a ruskému športu som bol oddaný, dnes ma však vo vlastnej krajine považujú za zradcu. Som jedným z dôvodov, prečo Rusko v rokoch 2004 až 2014 získalo na olympiádach také množstvo medailí, zároveň som však zapríčinil vylúčenie krajiny z olympijského hnutia.

Myslím, že som konal poctivo. Súčasne som však viac ako desať rokov vedome zavádzal čelných predstaviteľov svetového antidopingového hnutia, a robil som to pre väčšiu slávu ruských športovcov, ako aj preto, aby som uspokojil športových byrokratov, ktorých jediným cieľom bolo pokračovanie ruských športových úspechov. Sám pred sebou som si svoje konanie ospravedlňoval tým, že v Sovietskom zväze a neskôr v Rusku vlastne nikdy žiadne poriadne dopingové kontroly neexistovali, a tak som vlastne len kráčal ďalej po starostlivo vyšliapanej ceste. Zároveň som opovrhoval predstaviteľmi svetového antidopingového hnutia, ktorí chrlili vznešené slová o čistom športe, popritom si však – opäť ako u Orwella – opakovane nevšíмали to, čo mali priamo pod nosom. Bral som to tak, že boj proti doping v športe vlastne nikdy nemysleli vážne. Fanúšikovia platili za sledovanie elitných športovcov naživo a v televízii obrovské sumy peňazí a nič nenasvedčovalo tomu, že by so športom bolo niečo v neporiadku. Tak prečo by som sa mal ja alebo oni zaťažovať jeho nápravou?

Som oddaný manžel a otec, ale svoju ženu a deti som už štyri roky nevidel.

Moje meno sa objavuje vo svetových médiách, ale ja sám som ako duch.

Poznáte to príslovie o džbáne a vode? Dlho som s džbánom po vodu chodil. A potom som ho rozbil.

Rozhodne som však nepracoval osamote – ruskú dopingovú sieť som ostatne viedol pod prísny dohľadom tajnej polície FSB, bývalej KGB. Ministerstvo športu sledovalo každý môj krok. A okrem toho sa to všetko dialo aj pod starostlivým dozorom samotného športom posadnutého fanúšika džuda, teda prezidenta Vladimira Putina.

Sedem mesiacov pred začiatkom zimných olympijských hier, ktoré sa v roku 2014 konali v Soči, sa začali objavovať správy o tom, že ruskí športovci systematicky podvádzajú. Podrobnosti boli najprv nejasné a prvými whistleblowermi boli neúspešní ruskí športovci, ktorí sami kedysi dopovali. Museli prejsť ďalšie dva roky, kým na svetlo sveta vyšiel skutočný rozsah štátom sponzorovaného a systematického ruského dopingového programu – programu, ktorý celé desaťročia patril do samotnej DNA sovietskeho a potom aj ruského športu.

V dôsledku odhalení po olympiáde v Soči som sa ocitol vo veľmi nepríjemnej situácii. Svetová antidopingová agentúra (WADA) a Medzinárodný olympijský výbor (MOV) iniciovali hĺbkové prešetrenie ruskej športovej hierarchie. V správe Nezávislej vyšetrovacej komisie sa moje meno v roku 2015 objavilo spolu na deväťdesiatich siedmich miestach – nikoho iného v tej správe nespomínali tak často ako mňa. Bol som podľa nej mozgom prekrývaním pozitívnych dopingových testov. Preslávil som sa ako pomocník a podnecovateľ dopingových aktivít.

Na titulných stránkach novín sa tak zrazu ocitol obrovský dopingový škandál, ktorého dôsledkom bola obmedzená ruská účasť na olympijských hrách v Riu 2016, ako aj bolestivé vylúčenie z paraolympiády

v roku 2016 a zimných olympijských hier v Pjongčangu 2018. Nešlo len o športový spor; bola to aj geopolitická udalosť. Rozčúlený prezident Putin sa dožadoval vyodenia osobnej a absolútnej zodpovednosti zo strany tých, ktorí mali doping na svedomí. Moja tvár sa ocitla uprostred diania – od roku 2005 som bol predseda riaditeľom Moskovského antidopingového centra a viedol som aj neslávne skorumpované olympijské laboratórium počas zimných olympijských hier v Soči v roku 2014.

Po tom, čo som bol nútený rezignovať z vedenia Moskovského antidopingového centra, ma priatelia varovali, že mi môže ísť o život. Rusku hrozilo vylúčenie z olympijského hnutia, a Putinov režim sa tak snažil nájsť obetných baránkov a predstierať boj proti doping. Keď mi režisér Bryan Fogel z Los Angeles, s ktorým som neskôr spolupracoval na oscarovom dokumente *Ikarus*, ponúkol letenku do Spojených štátov, zobral som z kancelárie svoj laptop a harddisk, zbalil som si príručnú batožinu a utiekol.

Bolo to radikálne rozhodnutie. Opustil som Veroniku, s ktorou sme boli manželia tridsaťštyri rokov, ako aj dve dospelé deti Vasilija a Marinu. *Sledkom*, teda ruský vyšetrovací výbor, môj byt prevrátil hore nohami a vypočúval celú rodinu. Boli v bezpečí; o dopingovej sieti nič nevedeli a netušili, kam som ukrýval dokumenty.

Obával som sa však o svoj život, a keď v rozmedzí jedenástich dní za zvláštnych okolností zomreli dvaja moji niekdajší kolegovia – bývalý riaditeľ Ruskej antidopingovej agentúry -RUSADA Viačeslav Sinev a jeho nástupca doktor Nikita Kamajev –, zdalo sa, že tieto obavy sú oprávnené. Vedeli totiž viac ako dosť o tom, ako presne falšovali športovci počas dopingových kontrol vzorky tým, že namiesto nich odovzdávali roztopený moč z mrazničiek. S Nikitom som sa priatelil od detstva; bol to zdravý športový nadšenec, ktorý pravidelne cvičil. Ako päťdesiatdvaročný údajne zomrel na infarkt a po formálnej pitve ho rýchlo pochovali. Ani jedného pohrebu sa nezúčastnil žiadny zástupca ruského ministerstva športu či Ruského olympijského výboru.

Počas piatich rokov v exile sa mi niekoľkokrát vyhrážali smrťou – a boli to dôveryhodné vyhrážky. Putin vyhlásil, že som americký tajný agent a patrím za mreže. Vydali na mňa zatykač a jeden z Putinových spojencov – bývalý šéf Ruského olympijského výboru Leonid Ťagačov – sa nechal počuť, že „Rodčenkova by mali za klamstvo zastreliť tak, ako to robil Stalin.“ Moji právnici sa dozvedeli, že sa nachádzam v prvej päťke celosvetového zoznamu kremeľských cieľov.

Keď píšem tieto riadky, moje meno je v Rusku aj naďalej tabu. Koncom roku 2019 sa krajina dokonca pokúsila zhodiť svoj ostatný dopingový škandál práve na mňa; v rámci tohto pokusu vtedy nešikovne sfalšovala správy a emaily, ktorým nedokázal veriť nikto na svete – dokonca ani samotní čelní predstavitelia ruského športu. Ich činy majú ešte väčšiu výpovednú hodnotu ako ich slová. Ruská vlajka na olympiáde opäť nezaveje, tentokrát v Tokiu, pretože ich opäť prichytili pri podvádzaní: pokúsili sa totiž sfalšovať výsledky dopingových testov za posledné štyri roky.

Som sám. Veľmi zriedka sa mi podarí manželke a deťom poslať odkaz, príležitostí je však čoraz menej. Azda sa Veronika jedného dňa bude môcť pridať ku mne a žiť v Spojených štátoch, momentálne je však táto možnosť veľmi ďaleko.

Ľudia sa ma pýtajú, či ľutujem svoje rozhodnutie odísť z Ruska. Neľutujem. Som mimoriadne súťaživý, a keď mi išlo o život, rozhodol som sa proti svojim nepriateľom bojovať. Zohrávam aktívnu úlohu pri odhaľovaní pokračujúceho ruského dopingového škandálu a budem to robiť aj naďalej. V roku 2018 prijala americká Snemovňa reprezentantov takzvaný Rodčenkovov antidopingový zákon, ktorý potrestá podvodníkov na medzinárodných športových podujatiach po celom svete a ich obetiam poskytne kompenzáciu. WADA ide ruským podvodom v športe po krku a ja verím, že jej dokážem pomôcť.

Uvedomujem si, že žijem vo svete jasných rozporov: tým, ktorých som kedysi zosmiešňoval a kritizoval, dnes pomáham vo vyšetrovaní. Pomáham pri odhaľovaní svojich niekdajších kolegov v Rusku.

Áno, džbán sa rozbil a ja sa ho teraz snažím zlepiť. Nechcem sa vyvinúť z toho, čoho som sa dopustil. V minulosti som robil to, čo som robiť musel; teraz robím to, čo som sa robiť *rozhodol*. Je to zásadný rozdiel.

Útek z Ruska bol traumatický, stál však za to a utiekol by som opäť. V decembri 2019 som bol poctený tým, že ma denník *Financial Times* označil za jedného z päťdesiatich ľudí, ktorí formovali posledné desaťročie. Pri tejto príležitosti ma nazval mozgom obrovského štátom sponzorovaného ruského dopingového programu, z ktorého sa neskôr stal whistleblower. Ocitol som sa v spoločnosti celosvetových superhviezd ako Taylor Swift, Mark Zuckerberg a Elon Musk a okrem mňa sa na zozname nachádzal už len jeden Rus – Vladimir Putin.

Hoci pod ochranou žijem už päť rokov, rozhodol som sa ponechať si svoju identitu. Aj naďalej budem Grigorij Rodčenkov a budem hovoriť to, čo si myslím.

V dokonalom svete by som sa venoval výučbe chémie na niektorej americkej vysokej škole a opäť žil s rodinou. Ako autor alebo spoluautor som sa podieľal na takmer stovke článkov publikovaných v odborných časopisoch a veľmi rád by som sa k svojmu fachu opäť vrátil. Keď píšem tieto riadky, tieto ciele sa zdajú byť nedosiahnuteľné – kto by však bol povedal, že sa dožijem pádu Berlínskeho múru alebo že prestane existovať kedysi všemocný Sovietsky zväz? K radikálnym zmenám dochádza, keď ich najmenej čakáme.

Hľadím do budúcnosti. A toto je môj príbeh.

Na strednej škole som mal ambíciu dostať sa na prestížnu Moskovskú štátnu univerzitu. Na prijímacích skúškach som exceloval: z matematiky, fyziky a chémie som dostal hodnotenie výborný a v jeseni 1977 ma prijali na katedru chémie. Moskovská štátna univerzita bola najťažšia vysoká škola v celom Sovietskom zväze a laboratórne cvičenia trvali až do noci; pred tým, ako nás pustili domov, sme totiž najprv museli vyčistiť všetky laboratórne nástroje. Poriadny atletický tréning neprichádzal počas akademického roka do úvahy, ale univerzitný športový klub mal letný tréningový tábor v Estónsku, kde sme jedli zdravú stravu, dýchali čistý vzduch a pracovali na zlepšení výkonnosti.

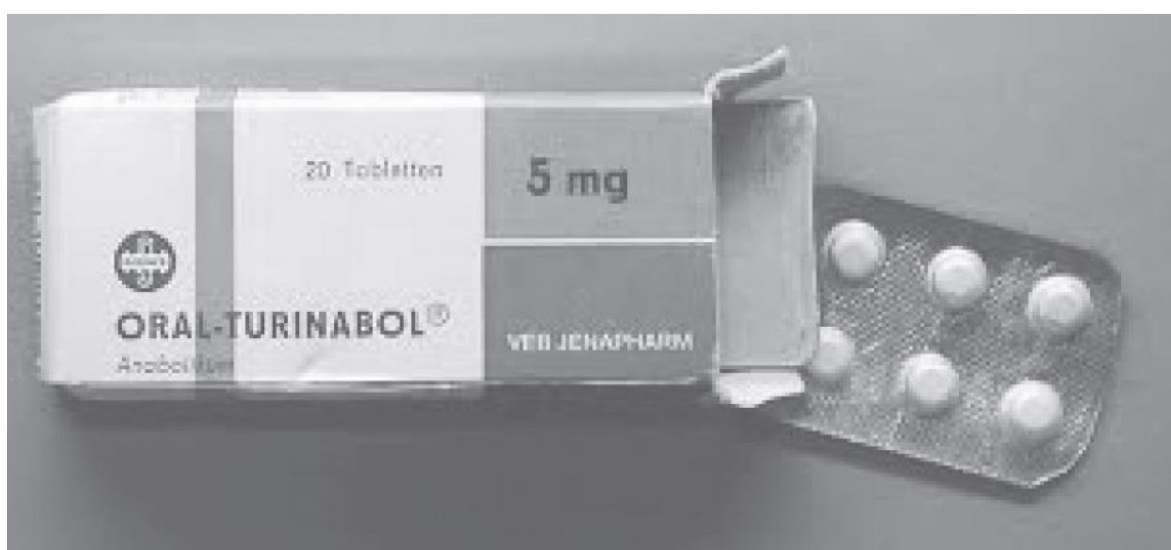
Počas druhého ročníka sme organizovali atletické preteky za účasti troch družstiev: okrem nás súťažili ešte aj tímy z Humboldtovej univerzity v Berlíne a Univerzity Komenského v Bratislave. Pri pohľade na nemeckých a československých pretekárov som si išiel oči vyočiť a nemohol som si nevšimnúť, aké majú silné nohy. Dokonca aj ženy mali hrubé lýtky a stehná. Vyhrál som preteky na 1 500 metrov a po nich sme sa rozprávali na internáte. Zahraniční študenti nám na predaj ponúkli bežecké topánky Adidas, ktoré sa v Sovietskom zväze nedali zohnať. Nechceli však za ne „mäkké“ ruble, ktoré za hranicami Sovietskeho zväzu nemali žiadnu hodnotu. Chceli zakázané látky. Anabolické steroidy.

Grigorij Rodčenkov - v tréningovom tábore v Estónsku v roku 1980.

Ako študent magisterského štúdia chémie som vedel, čo steroidy sú, ale naučili ma, že ich mám považovať za stimulanty, ktoré užívajú americkí pretekári s cieľom získať neférovú výhodu nad našimi „čistými“ sovietskymi pretekármi a pretekárkami. Pamätám si článok v mojich obľúbených novinách *Sovietskij Sport*, ktorý vysvetľoval, že americkí pretekári doping užívajú bežne: tréningové plány na získanie svalovej hmoty striedajú s amfetamínmi a všetko to ešte umocňujú systematickým užívaním anabolických steroidov. Naši návštevníci však prichádzali zo „spriatelených“ socialistických krajín, nie z dekadentného kapitalistického sveta.

Bežci sa špecificky dožadovali päťdesiatmiligramových ampuliek testosterónového propionátu a tabletiiek s obsahom piatich miligramov metandienonu; tie sa dali kúpiť v takmer každej moskovskej lekárni a spôsobovali nárast svalovej hmoty aj sily. Nikdy som o nich nepočul a naši návštevníci si zo mňa uťahovali – hovorili, že som „dopingový paník“ a trpezlivo mi vysvetľovali, že testosterón a metandienon chcú získať, aby ho potom doma mohli predávať svojim amatérskym bežeckým kolegom. Oni sami uprednostňovali vpichovanie anabolického steroidu Retabolil, ktorý sa vyrábal v jednomililitrových ampulkách. Tieto obsahovali 50 miligramov aktívnej látky nandrolón dekanóat. Retabolil si koncom jesene vlastnoručne vpichovali pred začiatkom každého tréningu, a keď prišlo obdobie dôležitých bežeckých mítingov, nahradili ho iným steroidom, ideálne per-orálnym turinabolom, ktorý bol známy pod prezývkou „modré tabletky“ a pomáhal pri uvoľňovaní svalov pred pretekmi. Turinabol sa nakupoval v Nemeckej demokratickej republike a mne sa otvoril celkom nový svet – svet, do ktorého som vedel rýchlo preniknúť, pretože naša chemická fakulta mala k dispozícii jednu z najlepších vedeckých knižníc v celom Sovietskom zväze.

Legendárne balenie dvadsiatich „čarovných modrých tabletiiek“ perorálneho Turinabolu.

Náhoda chcela, že v tom istom roku som sa dozvedel o ozajstnom dopingovom škandále, ktorý sa vymykal z rámca hlúpych náznakov sovietskej tlače o amerických atlétoch a bol len jednou z mnohých podôb ideologickej vojny. Atletické majstrovstvá Európy sa v roku 1978 konali v Prahe, teda v socialistickom Československu, a tak boli v sovietskej televízii vysielané naživo – to bol mimoriadne zriedkavý jav. O niekoľko mesiacov neskôr prišli piati diskári, kladivári a päťbojáři z komunistického bloku – Sovietsi a Bulhari – v dôsledku pozitívnych testov na nandrolón o medaily, ktoré na šampionáte vybojovali.

Samozrejme, táto správa v Sovietskom zväze ani v Bulharsku nikdy neprenikla na verejnosť, a nestalo sa to ani v iných krajinách za takzvanou železnou oponou. Dozvedel som sa o tom iba vďaka tomu, že na univerzite som bol členom anglického čitateľského krúžku pre pokročilých, v ktorom sme čítali romány priateľa proletariátu Jacka Londona a *Rannú hviezdu*, teda noviny britskej komunistickej strany. Na ich poslednej strane sa vždy nachádzal športový sumár a práve v ňom som si všimol krátku zmienku o diskvalifikácii.

Neskôr vyšlo najavo, že riaditeľ pomerne sofistikovaného pražského dopingového laboratória doktor Bedřich Chundela pracoval pod dohľadom tajnej polície – v komunistických krajinách to nebolo nič výnimočné – a rozhodol sa, že počas šampionátu pozitívne výsledky neoznámia. Členovia Lekárskej komisie Európskej amatérskej atletickej federácie síce Chundelovo laboratórium pravidelne

navštevovali, väčšinou však išlo o doktorov medicíny; chýbala im teda kvalifikácia na interpretáciu výsledkov imunotestov, plynovej chromatografie a hmotnostnej spektrometrie.

Nanešťastie pre Sovietsky zväz a pretekárov, ktorých sa to týkalo, bol však členom Lekárskej komisie IAAF aj profesor chémie z Kolína, doktor Manfred Donike. Akonáhle uvidel protokoly, všimol si pozitívne výsledky a urobil poplach. Organizátori aj tréneri ako vždy trvali na tom, že došlo ku kontaminácii vzoriek moču, avšak pretekári aj tak dostali poldruharočný dištanc – bol to veľmi pohodlný trest, po ktorom mohli pretekať na blížiacej sa moskovskej olympiáde v roku 1980.

Päťbojarka Nadežda Tkačenkova prišla pri pražskom zásahu o zlatú medailu, počas osemnásťmesačnej diskvalifikácie sa však tvrdošijne zúčastňovala na „farmakologickom programe,“ inými slovami, na systematickom podávaní dopingu v rámci prípravy na moskovskú olympiádu. Mimosúťažné dopingové kontroly v tom čase neexistovali: pretekári a pretekárky si mohli robiť, čo sa im zachcelo; stačil negatívny test počas súťaže.

No a „čistá“ Tkačenkova potom na olympijských hrách v Moskve naozaj získala pamätnú zlatú medailu, pričom si vylepšila osobné rekordy vo všetkých piatich disciplínach – a to vo veku tridsaťdva rokov a v priebehu jediného dňa! Ráno hodila disk do vzdialenosti 16,84 metra a večer zabehla 800 metrov v čase 2:05:20. Jej svetový rekord platí ešte aj dnes, pretože na olympiáde v roku 1984 bol päťboj nahradený sedembojom.

Olympijské hry v Moskve v roku 1980 sa do sovietskych dejín zapísali zlatými písmenami – ľudia dokonca žartovali, že namiesto večného komunizmu nám bola dopriata veľkolepá prestávka v podobe olympiády. Mesto, dočista vydrhnuté pred príchodom zahraničných návštevníkov, bolo ľudoprázdne: všetkých, ktorí neboli do organizácie olympiády priamo zapojení, zbalili a poslali do pionierskych táborov, na dače a do vládnych sanatórií. Obchody boli plné spotrebného tovaru vrátane salámy, Fanty a cigariet Marlboro. Nebola to oslava komunizmu, ale bol to dobrý začiatok.

Po dvadsiatke som si začal všímať aj temnú stránku sovietskej športovej mašinérie. Ako pretekár a nádejný chemik som dôverne poznal steroidy, intravenózne injekcie aj stimulanty, ktoré používala konkurencia, a tak som sa postupne naučil vážiť si, aký je dopingový režim v športe sofistikovaný. Podobal sa príprave boršču: jednotlivé ingrediencie vedel dať dokopy každý, ale najlepšiu polievku aj tak navarili skúsení šéfkuchári.

Prišiel som na strašidelné veci. Lev Korobočkin – lekár, ktorý bol počas moskovskej olympiády zodpovedný za vývoj nových „farmakologických plánov“ – len dva mesiace po skončení hier ako štyridsaťdeväťročný náhle skonal. Na internete o jeho práci nič nenájdete: po jeho smrti z VNIIFK, teda Všeľvázového vedeckého a výskumného inštitútu telesnej kultúry, zmizla celá jeho práca vrátane niekoľkých desaťročí lekárskeho analýz a výskumných dát. Práve tento inštitút neskôr stál na počiatku mojej kariéry; pôsobil som na ňom ako začínajúci výskumník v laboratóriu na kontrolu dopingu.

Moskovské laboratórium v roku 1991. Zľava Sergej Bolotov, Viktor Uralec, ja, Vitalij Semionov a Thierry Boghosian z Kalifornskej univerzity v Los Angeles.